

Tamara Bos

Indische zusjes

Met de serie *Zusjes* presenteert gelauwerd scenario-schrijver **Tamara Bos** een subtiel verhaal over twee zusjes op weg naar volwassenheid. Gesprek over verkapte regieaanwijzingen, maatschappelijke stellingname en mannetjesdrama.

DOOR MINOU OP DEN VELDE
FOTO ROBERT LAGENDIJK

Wat is de ontstaansgeschiedenis van de serie Zusjes?

Tamara Bos: 'De NTR benaderde me eind 2005, nadat ik het Gouden Kalf had gewonnen voor *Het paard van Sinterklaas*. Ik zei: het verhaal waar ik meteen aan denk als ik iets voor jongeren moet maken, is iets wat iedereen kent. Je doet eindexamen, je gaat het huis uit en denkt: eindelijk vrijheid. Maar dan ontdek je: ho, dat hele gezin hoort ook nog bij me. Hoe kom ik daar los van, en wie ben ik eigenlijk zelf?'

In *Zusjes* raakt het hele gezin een beetje *lost*. Ik wilde een moederlijke moeder, die zichzelf weer moet vinden als haar dochters het huis uit zijn. Ik dacht aan mijn Indische vriendinnen en hun zorgzame moeders. Het viel me op dat je op televisie weinig Indische mensen ziet. Hoogstens in een bijrolletje. Het is een stuk geschiedenis waar mensen niet veel van weten.

Ik heb stiekem allemaal dingen gebruikt uit het leven van Esther Scheldwacht, actrice en een vriendin van mij. Bijvoorbeeld dat haar moeder altijd zei dat ze nooit knoflook in haar eten moest doen, omdat mensen anders zouden zeggen: wat stinkt dat Indische mens. Verderop in de serie vertelt oma hoe ze hier kwam vanuit Nederlands-Indië en een instructieboekje kreeg over het leven in Nederland. Dat heet *Djangan loepah*, Niet vergeten. En tegen het einde, als haar man er vandoor is met een andere vrouw, gaat de moeder naar Bali, op zoek naar haar Indische roots.'

Een typerende zin komt van Mitzi die tegen Eefje zegt: 'Jij vindt mij stom toch? Dat was de afspraak.'

'*Zusjes* gaat over hoe moeilijk je los kunt komen van je rol in het gezin. De dynamiek is dat Eefje, de jongste, veel meer problemen veroorzaakt dan Mitzi, de oudste. Ik wilde een hoofdpersoon die een leukere binnenwereld

heeft dan dat wij in eerste instantie zien. Je kunt Mitzi saai vinden, maar in haar hoofd gebeurt veel meer. Het is leuk om daar een expressief karakter tegenover te zetten. Eefje is nog een egocentrische puber, een ongeleid projectiel. Er is iets aan de hand met haar, wat gaandeweg de serie wordt onthuld.'

Wat kon u van uw eigen jeugd gebruiken voor de serie?

'De situatie in de serie is niet helemaal mijn situatie, maar ik heb ook één zus, en toen ik het huis uitging, gingen mijn ouders ook uit elkaar. Die scheiding heeft mijn hele studietijd geduurd. Het was heftig: je maakt je los uit je gezin en dat valt dat gezin ook nog uit elkaar! Dat doet iets met je, je gaat jezelf vragen stellen: wij waren een eenheid met zijn vieren, wij waren dat gelukkige gezin, maar wat zijn we nu eigenlijk? En hoe doen we dat zonder elkaar? Wat was mijn jeugd nou eigenlijk? En wie ben ik? Terwijl het al moeilijk genoeg is om op kamers te gaan. Ik werd heel

erg op mezelf teruggeworpen, en probeerde mijn leven op orde te krijgen door me vast te houden aan dingen als op tijd boodschappen halen en opruimen.

In de serie gaat Mitzi de confrontatie met haar ouders aan. Dat vind ik mooi, dat ze losbreekt uit haar rol als oudste dochter die altijd de verstandigste is.'

De zusjes zijn kwaad en verdrietig als hun vader er met een andere vrouw vandoor gaat. Was u ook zo kwaad op uw vader (producent Burny Bos) toen hij koos voor een andere vrouw?

'Ja! Zeker! Nu zou ik milder reageren, omdat ik twintig jaar ouder ben. Je voelt je verraden, en niet alleen omdat je moeder wordt verraden. Ook al zegt iedereen om je heen: het heeft niets met jou te maken, zo voelt het helemaal niet.'

Moeder bekent na de scheiding huilend tegen Mitzi dat ze niks bereikt heeft. Ze heeft geen

Chloë Leenheer (l) en Charlie Chan Dagelet in *Zusjes*

baan, en moet uit geldgebrek haar huis opgeven. Heeft u daarmee maatschappelijk commentaar willen leveren?

(lacht) 'Niet per se, maar ik heb daar wel een mening over. Tegen mijn zonen van zestien en achttien zeg ik altijd: accepteer nooit dat je vrouw niet werkt en alleen maar voor de kinderen gaat zorgen. Ten eerste leidt dat tot het einde van je huwelijk, want je hebt elkaar te weinig te melden, omdat je te verschillende paden bewandelt. En ten tweede is het een feit dat een op de drie huwelijken opbreekt. Dan kun je het als vrouw toch niet hebben dat je niet voor jezelf kan zorgen?

Mijn eigen moeder had graag willen werken, en ze heeft ook gestudeerd. Maar zij was calvinistisch opgevoed, met het dogma dat een moeder voor haar kinderen zorgt. Later heeft zij alsnog enorm carrière gemaakt. Dat was voor haar dan wel weer een groot voordeel van de scheiding (lacht). De moeder in *Zusjes* is jong moeder geworden en heeft daardoor haar opleiding niet afgemaakt. Nu zit ze met de gebakken peren. Dat zie ik ook veel met vrouwen om mij heen gebeuren. Het is een fijn probleem om mee te geven aan je personage, haha.'

'Scenarioschrijven is een ambacht,' is uw motto. Welke dramawet acht u essentieel?

'Je moet altijd een hoofdpersoon creëren die iets wil, en zorgen dat je hoofdpersonen tegengestelde belangen hebben, waarbij de ander functioneert als obstakel – ook zo'n dramamaterm. Mitzi is een beetje de Job Cohen van de familie, die alles bij elkaar wil houden. Eefje wil juist de vrijheid. Alleen blijkt ze die vrijheid in de praktijk niet goed aan te kunnen. Ze vraagt aan Mitzi: "Hoe kan het nou dat jij alles weet, hoe je moet leven enzo?"'

In *Zusjes* wordt veel verteld door onderlinge blikken. Geeft u aanwijzingen voor spelregie?

'Niet per se voor spelregie, want dat vinden regisseurs nooit zo leuk (lacht). Maar ik schrijf wel: "Mitzi kijkt naar haar vader en

denkt: die is gek." Ik geef verkapte regieaanwijzingen, maar ik zeg niet welk shot er gedraaid moet worden.

Vroeger wilde ik dat nog wel eens doen, hoor. Ik weet nog dat ik met Paula van der Oest op de set van *Verborgen gebreken* stond en ze riep: "O, hier wil mevrouw Bos een groot tota!" Oei, dit moet ik voortaan anders aanpakken, dacht ik. Nu schrijf ik iets als: "Een heel groot strand, en in de verte zie je..."

Tamara Bos: 'Het viel me op dat je op televisie weinig Indische mensen ziet. Hoogstens in een bijrolletje. Ik dacht: het is een stuk geschiedenis waar mensen niet veel van weten.'

Sommige regisseurs vinden dat fijn, die zeggen dat ik gedecoupeerd schrijf. Ik denk in beelden. In de montage zit ik er soms ook bij, dan weet een regisseur in ieder geval wat ik denk dat het moet zijn. Niet dat ze zich daar aan hoeven te houden. Televisie is toch een *Gesamtkunstwerk*.

Toen ik begon, schikte ik me in een soort dienstbare aflevermodus: hier is het scenario, oké, doe! Maar nu ik twintig jaar bezig ben, willen regisseurs mijn mening wel horen. Dana Nechustan heeft mij bijvoorbeeld betrokken bij de casting. Ik heb me sterk gemaakt voor de acteur Loek Peters. Hij doet best stomme dingen als vader, maar je blijft toch van hem houden.

Dat dramatische gebeurtenissen een soort lichtheid kunnen hebben, is typerend voor mijn scenario's. Dat krijg ik ook wel eens als kritiek, dat het allemaal zo lief is bij mij. Maar

ik vind *bad guys* niet zo interessant. Ik laat liever zien hoe mensen proberen te leven met hun onhandigheid.'

U bent 46. Heeft u het jongerentalgebruik op uw kinderen uitgetest?

'Je moet erg oppassen met te hippe woorden, want tegen de tijd dat je de serie uitbrengt zijn die verdwenen. Ik heb mijn kinderen het script niet laten lezen. Zij zijn niet zo geïnteresseerd in wat ik doe, haha. Ik had mijn dochter een keer meegenomen naar een montage van *Zusjes*, maar ze hing onderuit van: ach ja...

Mijn zoon van achttien kijkt nooit meer televisie. Hij kijkt alleen series als *Breaking Bad* via HBO en Netflix.'

Vraagt u zich dan niet af voor wie u dit nog schrijft?

'Helemaal niet, geloof nog steeds dat er een publiek is voor mooi gelaagd drama. Maar of dat jongens van achttien zijn? Ik denk het niet. *Zusjes* staat nu bij Zapp geprogrammeerd om zeven uur, maar oorspronkelijk was het voor Nederland 3 ontwikkeld. De thematiek is dermate stevig dat je er niet met kinderen van zes naar moet kijken. Het is geschikter voor oudere kinderen en hun ouders, en mannen in een midlifecrisis (lacht). Maar de netcoördinator van Nederland 3, Roek Lips, wilde het uiteindelijk niet hebben, want Nederland 3 is eigenlijk voor mannen bedoeld, vertelde hij aan Marina Blok, hoofd Drama van de NTR. Terwijl er al zoveel mannetjesdrama is!

Een serie met drie volwaardige vrouwenrollen zie je niet vaak bij de publieke omroep. Het draait meestal om mannen, en daar hobbelen nog wat vrouwen om heen. We leven nog steeds in een mannenwereld. Bij het script voor *Het paard van Sinterklaas* vroeg men of het hoofdpersoonage geen jongetje kon zijn, want dan gingen er ook jongetjes naar de film. Terwijl een serie als *Borgen*, met een krachtig vrouwelijk hoofdpersoonage, ook een succes is.

Ik weet veel over hoe mannen in elkaar zitten, ook door alle films en dramaseries die ik heb gezien. Maar ik denk dat dat inzicht andersom veel minder is. En ik denk dat vrouwen door mannen minder interessant worden gevonden. Ik zie voor mezelf een taak om dat te veranderen. En hoe erg is het eigenlijk als er een keer geen mannen kijken?'

Zusjes

▶ ZONDAG, NEDERLAND 3, 18.55-19.25 UUR

Kunststof

met Anneke Grönloh en Terence Schreurs uit *Zusjes*

▶ ZONDAG, NEDERLAND 2, 18.05-18.50 UUR